

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: «**ФРАЗЕМИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**»

Виконала: здобувачка 2 курсу,
PO1-M20z групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Блонська Софія Степанівна

Керівник: **Гудима Н.В.**,
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії та методик
початкової освіти

Рецензент: **Федорчук В.В.**,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та
управління навчальним закладом

Кам'янець-Подільський – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.....	8
1.1. Сутність і структура фразеологізмів	8
1.2. Особливості вивчення фразеології в методиці навчання мовно-літературної освітньої галузі.....	17
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА РОБОТИ НАД ФРАЗЕОЛОГІЗМАМИ З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	23
2.1. Аналіз програм та чинних підручників з мовно-літературної освітньої галузі щодо вивчення фразеології	23
2.2. Інноваційні технології формування мовленнєвих навичок молодших школярів у процесі засвоєння фразеологічних одиниць.....	23
2.3. Система вправ і завдань для вивчення фразеологізмів у початкових класах.....	33
2.3.1. Вправи на визначення лексичного значення фразеологічних одиниць.....	39
2.3.2. Вправи на підбір синонімів та антонімів до поданих фразеологізмів	43
2.3.3. Вправи на знаходження фразеологізмів у тексті та розрізнення фразеологічних словосполучень від вільних	45
2.3.4. Вправи на вживання фразеологічних одиниць у мовленні молодших школярів	47
2.3.5. Вправи на підвищення мовно-мовленнєвої культури молодших школярів	50
2.4. Організація, зміст і перевірка ефективності експериментального дослідження	52
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
ДОДАТКИ.....	73

ВСТУП

Потреба у збагаченні мовлення учнів українською фразеологією визначила необхідність розробки ефективної системи роботи з фразеології на уроках мовно-літературної освітньої галузі в закладах загальної середньої освіти, зокрема в початкових класах. Теоретичне осмислення психологічних, лінгво-дидактичних основ методики роботи над збагаченням мовлення учнів початкових класів українською фразеологією, узагальненням передового досвіду вчителів початкових класів, педагогічний експеримент і його результати, відродження національної школи і реформування освіти в Україні підтвердили актуальність порушеної проблеми.

Українська мова служить засобом пізнання, є хранителем національної культури, є засобом спілкування і виразу відношення до світу, виступає як інструмент розвитку і виховання. Тому під час її вивчення дуже важливо брати до уваги мовні перлини – фразеологізми. Ознайомлення дітей зі стійкими висловами української мови, з прислів'ями та приказками збуджує пізнавальний інтерес до цих зворотів, до використання їх в усному і писемному мовленні. Це, у свою чергу, сприяє активізації творчої й самостійної роботи школярів на уроках. Процес становлення фразеології як нової лінгвістичної дисципліни глибоко і всебічно розкритий у низці останніх фразеологічних досліджень на матеріалі української мови. Окремі аспекти збагачення мовлення учнів українською фразеологією здавна цікавили вчених, методистів, передових учителів. Так, над ефективними шляхами збагачення мовлення учнів працювали такі вчені-психологи: Л. Виготський, П. Гальперін, Г. Костюк, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн, І. Синиця, Б. Теплов, П. Якобсон та ін.

Питанням фразеології займалися такі педагоги, як: Ю. Бабанський, В. Давидов, Д. Ельконін, А. Кірсанов, Н. Клокар, Т. Ладженська, М. Львов, Н. Менчинська, В. Сергієнко, А. Фурман та інші; методисти – В. Барабаш,

Л. Божович, О. Бистров, Л. Венгера, С. Гаврин, М. Коломієць, В. Мельничук, О. Смовська та ін.

Розробкою питань теорії фразеології займалися такі українські мовознавці: А. Бабкін, М. Баранова, І. Буслаєва, В. Виноградов, В. Жуков, Л. Скрипник, М. Стельмахович, М. Степанова, Є. Тимченко та ін.

Актуальність дослідження зумовлена потребою в умовах модернізації початкової освіти, національного відродження суспільства підвищити ефективність освітнього процесу на уроках мовно-літературної освітньої галузі, знайти вагомі засоби педагогічного впливу на особистість учнів, а також збагатити їхнє мовлення українською фразеологією, що сприятиме вихованню національно свідомої особистості молодших школярів. Є також проблема відбору фразеологічних одиниць з української мови для засвоєння молодшими школярами та визначення їх оптимальної кількості. Дослідження фразеологічних одиниць у цих аспектах відповідає сформованим сучасним категорійним підходам до вивчення мовних явищ, оскільки поєднує параметри як традиційної, так і нової лінгвістичної і методичної парадигми.

Спостереження над особливостями усного і писемного мовлення молодших школярів, бесіди, результати проведеного зрізу знань учнів із фразеології свідчать про обмежене вживання фразеологізмів. Причиною цього є несистематичність фразеологічної роботи на уроках мовно-літературної освітньої галузі в початкових класах, відсутність науково обґрунтованої системи організаційних занять.

Мета роботи – визначити орієнтований мінімум фразеологічних одиниць для засвоєння учнями 4 класів, розробити ефективну систему роботи з фразеології на уроках мовно-літературної освітньої галузі, спрямовану на розвиток національно свідомої особистості та експериментально перевірити запропоновану методику.

Робоча гіпотеза дослідження: якщо ефективно використовувати запропоновану систему вправ і завдань із фразеології на уроках мовно-літературної освітньої галузі в початкових класах, то це сприятиме

підвищенню якості знань молодших школярів, формуванню їхньої національної свідомості, пізнавальної активності та комунікативно-мовленнєвих умінь.

Відповідно до мети, визначено такі **завдання дослідження**:

- 1) здійснити теоретичний аналіз наукових джерел (психологічних, педагогічних, лінгвістичних, дидактичних) із досліджуваної проблеми;
- 2) проаналізувати стан роботи з фразеології в початкових класах;
- 3) розробити систему вправ і завдань, спрямованих на формування в учнів 4 класів умінь і навичок доцільного використання фразеологізмів у мовленні;
- 4) на основі експериментального дослідження виявити та дослідити місце, роль, а також особливості використання фразеологізмів на уроках мовно-літературної освітньої галузі в початкових класах.

Об'єктом дослідження є освітній процес у закладі загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – зміст, методи, прийоми та засоби збагачення образного мовлення учнів початкових класів українською фразеологією.

Організація дослідження. Експериментальне дослідження проводилось на базі Стопчатівського ліцею Яблунівської селищної ради Косівського району Івано-Франківської області. У ньому брали участь учні 2 класів (контрольний – 17 учнів 4-А класу, експериментальний клас – 16 учнів 4-Б класу).

Основними методами дослідження стали: теоретичний аналіз наукових джерел (психологічних, педагогічних, лінгвістичних, дидактичних) із досліджуваної проблеми; аналіз, порівняння, узагальнення та систематизація емпіричних і теоретичних даних; метод спостереження, вивчення та узагальнення передового досвіду вчителів-практиків; бесіди з учнями (для виявлення зацікавленості у виконанні завдань для навчання та тренування фразеологізмів). Основним був педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний). Під час експериментальної

роботи використовувались методи статистичної обробки даних спостереження та експерименту.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше в методиці викладання мовно-літературної освітньої галузі в початкових класах проаналізовано застосування вправ і завдань фразеологічного характеру під час узагальнення та поглиблення тем з української мови в початкових класах.

Теоретичне значення. Результати роботи допоможуть у розробці питань теорії навчання лексики та фразеології, зокрема його застосуванні на уроках мовно-літературної освітньої галузі в початкових класах.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані для вивчення лексичної та фразеологічної систем сучасної української мови, у вишівських курсах із лексикології та методики викладання української мови в початкових класах (зокрема, під час складання планів-конспектів уроків), у спецкурсах зазначеної проблематики, для написання студентських курсових і дипломних робіт.

Апробація роботи. Основні положення і результати представлено на низці міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях; експериментальному дослідженні на базі закладу освіти та обговорено на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2020-2021 н.р.).

Опубліковано наукову статтю «Особливості вживання фразеологічних одиниць у мовленні молодшими школярами» у збірнику наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету К-ПНУ (Випуск XVII. 2021. С.15-20).

Обсяг і структура дослідження: робота складається зі вступу, основної частини, що має два розділи, висновків, списку використаних джерел (65 позицій) та додатків. Повний обсяг роботи становить 104 с., основна частина – 72 с.

Зміст роботи. У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його мету, гіпотезу та завдання, об'єкт і предмет наукових спостережень, методи вивчення матеріалу, новизну, теоретичне й практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі «Теоретичні засади вивчення фразеологізмів у початкових класах» висвітлюються загальні питання фразеології, а також її психолого-педагогічні та методичні аспекти.

Другий розділ «Методика роботи над фразеологізмами з метою формування національної свідомості учнів початкових класів» охоплює 4 підрозділи. Завдання цього розділу – дослідити використання фразеологічних одиниць на уроках української мови в початкових класах, пояснити та обґрунтувати результати експериментального дослідження, подати методичні рекомендації виявлення можливостей учителів й учнів початкових класів щодо опрацювання фразеології.

У висновках підбито підсумки здійсненого теоретичного й емпіричного дослідження.

ВИСНОВКИ

Аналіз досліджень проблеми професійної підготовки вчителя початкової школи щодо вживання та застосування фразеологізмів на уроках української мови дозволив розкрити зміст і генезис цього поняття відповідно до розвитку потреб держави, суспільства, особистості та виявити особливості його підготовки. У світовій та українській педагогічній підготовці сучасного педагога чітко простежується орієнтація на формування комунікативної особистості, здатної до взаємодії в європейському та світовому просторі.

З'ясовано, що вміле вживання фразеологізмів учнями початкової школи визначається пріоритетним напрямом і сучасні дослідження цієї проблематики визначаються актуальними. Результатом його реалізації є впровадження системи вправ і завдань для вживання та навчання фразеологізмів, мета якої – вміле вживання фразеологізмів молодшими школярами в повсякденному житті та формування їх національно свідомої особистості. Для того, щоб застосувати цю систему вправ навчання української мови в початковій школі потрібно знати вікові особливості й психологічні настрої молодших школярів. Основне завдання педагога-мовника сьогодні – навчити дітей вести ефективну комунікацію. Діти в процесі мовлення можуть робити помилки, проте комунікація має відбуватися в будь-якому випадку.

Доведено, що вчитель початкових класів повинен знати умови, вимоги та рекомендації щодо організації навчання фразеологізмів учнів для того, щоб досягнути поставленої перед учнями мети спілкування.

Знання фразеологічних скарбів української мови, розуміння їх, правильне вживання є безсумнівним показником емоційного мовлення. Фразеологізми володіють не тільки предметною, а й естетичною інформацією. Робота з фразеологізмами дозволяє розширити фразеологічний запас учнів, довести важливість правил гречної поведінки людей у суспільстві, ознайомити з нормами етикету в спілкуванні, з особливостями

українського національного етикету, сприяє реалізації комунікативної та діяльнісної змістових ліній навчання української мови. Проблема використання фразеологізмів вирішується у процесі використання системи вправ.

Досліджено, будь-яка запропонована система комплексних вправ виконує такі функції: комунікативну (підготовка до мовленнєвої діяльності з урахуванням ситуації спілкування); мотиваційну (формування інтересу до засвоєння фразеологізмів; спонукання до використання їх у мовленні); операціональну (дидактичні ігри з використанням фразеологізмів); формувальну (формування умінь вживати у мовленні фразеологізми); розвивальну (забезпечення розвитку здібностей мовленнєвої особистості); організаційну (включення у різні ситуації спілкування); виховну (виховання особистості, здатної до комунікації); корекційну (сприяння попередженню і усуненню помилок).

Виокремлено у роботі критерії, якими доцільно керуватися під час добору фразеологізмів для засвоєння молодшими школярами: доступність фразеологізмів для дітей; значення фразеологізмів в етичному вихованні та для розвитку світогляду; вживання фразеологізмів у різних життєвих ситуаціях; врахування сфери їх уживання; відповідність фонетичних, лексичних, синтаксичних особливостей фразеологізмів граматичному матеріалу, який вивчається в початковій школі. Щоб засвоєння фразеологізмів не обмежувалось лише ознайомленням з їх значенням, необхідна систематична мовленнєва діяльність, спрямована на використання цих висловів на рівні словосполучення, речення, тексту.

Результативність роботи з фразеологізмами залежить від раціонального використання активних форм організації навчальної діяльності учнів (індивідуальна, парна, групова), ефективних методів навчання мови за способом взаємодії вчителя й учнів (слово вчителя, бесіда, спостереження над мовою, робота з довідковою літературою, вправи), прийомів роботи з фразеологічним матеріалом з урахуванням дій, обов'язкових для формування

мовленнєвих здібностей (прослуховування, читання, вимова, запам'ятовування, читання, написання фразеологізмів; співвідношення стійкого словосполучення з реальністю; відшукування в мові відповідних фразеологізмів для використання їх в усному і писемному мовленні).

Аналіз констатувального зрізу дав змогу зробити висновок про недостатній рівень знань уживання та застосування фразеологізмів учнями початкових класів, що не сприяє розвитку мовленнєвих навичок школярів. Молодші школярі не одержують належних знань для розвитку вільного спілкування, що обмежує їх словниковий запас.

Для перевірки ефективності запропонованої системи роботи над збагаченням знань дітей з української мови в процесі вживання та застосування фразеологізмів застосовувався метод контрольних робіт. Регулярно проводилися різні види перевірки знань: усне опитування, самостійні й індивідуальні роботи. Це дозволило визначити рівень сформованості в учнів умінь і навичок спілкування українською мовою, перевірити ефективність методики збагачення мовлення учнів фразеологічними вправами, проаналізувати мовлення учнів, зіставити результати роботи в експериментальному класі.

Зрізові роботи посідали важливе місце в системі контролю за експериментальним навчанням. Зіставлення одержаних результатів у контрольній та експериментальній групі засвідчило значне підвищення якості вмінь учнів вживати фразеологізми в експериментальній підгрупі.

Дослідження підтверджує, що використання фразеологізмів формує комунікативну компетенцію молодших школярів, покращує їх знання з української мови, сприяє становленню національно свідомої особистості.

Запропонована система фразеологічних вправ і завдань складає основу дидактичної мети експериментального навчання, результатом якого є стійкий інтерес учнів до вдосконалення культури спілкування, розвиток комунікативного мовлення, підвищення якості знань молодших школярів та активної діяльності всіх учнів на уроці.

Експериментальні дані підтверджують, що в методиці навчання української мови мало уваги приділяється застосуванню фразеологічних вправ на уроці, а точніше така робота програмою в початкових класах не передбачена, що не сприяє належному засвоєнню знань, розвитку комунікативних умінь учнів тощо. Констатувальний зріз допоміг з'ясувати можливості й труднощі, що виникають перед учнями при виконанні завдань фразеологічного характеру.

Експериментальне навчання фразеології за розробленою методикою, як показали результати, забезпечило системне і свідоме формування необхідних знань, умінь і навичок із фразеології.

Проведене дослідження не претендує на всебічний розгляд проблеми формування національно свідомої особистості молодших школярів засобами фразеології. До подальших напрямів дослідження проблеми вважаємо за доцільне віднести дослідження методичної готовності вчителів початкових класів до активного використання фразеологізмів у мовленнєвому розвитку молодших школярів.

Проблема ефективності використання фразеологічних вправ на уроках української мови в початкових класах є актуальною. Однак, не всі аспекти та методичні розробки з цієї проблематики не достатньо висвітлені у сучасних зарубіжних та українських дослідженнях, що й визначає предмет нашої подальшої роботи.

Отже, на основі вищезазначеного висновковуємо, що фразеологічні одиниці слугують збагаченню фразеологічного складу української мови, можуть бути широко використані в процесі комунікації та сприяють становленню національно свідомої особистості молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авксентьев Л. Г. Сучасна українська мова. Фразеологія. Харків, 1983. 264 с.
2. Біденко В. Творча робота школярів на уроках мови. *Початкова школа*. 1997. № 7. С. 48-51.
3. Блонська С.С. особливості вживання фразеологічних одиниць у мовленні молодшими школярами. Збірник наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка ; педагогічний факультет ; [відпов. секр. Н.В. Бахмат]. Київ : Міленіум, 2021. Вип. XVII. С. 15-20.
4. Богданець-Білоskalенко Н. Українська мова та читання : підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 2. Читання. Київ : Грамота, 2019. 144 с.
5. Богданець-Білоskalенко Н., Шумейко Ю. Українська мова та читання : підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 2. Читання. Київ : Грамота, 2020. 160 с.
6. Богданець-Білоskalенко Н., Шумейко Ю. Українська мова та читання : підручник для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 2. Читання. Київ : Грамота, 2021. 160 с.
7. Буряк П. А. Робота над фразеологізмами. *Початкова школа*. 2000. № 4. С. 11-14.
8. Вашуленко М.С. Методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навчально-методичний посібник. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2019. 192 с.
9. Вашуленко М. С. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Літера ЛТД, 2011. 364 с.

10. Вашуленко М.С., Дубовик С.Г. Українська мова та читання : підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2019. 144 с.
11. Вашуленко М.С. Українська мова та читання : підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 2. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2019. 144 с.
12. Вашуленко М.С., Васильківська Н.А., Дубовик С.Г. Українська мова та читання : підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2019. 160 с.
13. Вашуленко О.В. Українська мова та читання : підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 2. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2020. 160 с.
14. Вашуленко М.С., Васильківська Н.А., Дубовик С.Г. Українська мова та читання : підручник для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2021. 168 с.
15. Вашуленко О.В. Українська мова та читання : підручник для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 2. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2021. 168 с.
16. Гладчук Р.Б. Робота над фразеологізмами на уроках української мови 2-4 класи. URL : <https://urok-ua.com/robo-ta-nad-frazeologizmami-na-urokah-ukrayinskoyi-movi-2-4-klasi/>
17. Граничко О. С. Розвиток пізнавальних здібностей молодших школярів засобами фразеології. Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених «Сучасні тенденції у розвитку науки та освіти» (24 березня 2016 р.). Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня Рута», 2016. С. 24-27.
18. Граничко О. С. Фразеологізми як засіб збагачення мовної культури молодших школярів. Збірник наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / Кам'янець-Подільський національний

- університет імені Івана Огієнка ; відповідальний секретар Н. В. Бахмат]. – Вип. XII. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друк-Сервіс», 2016. С. 69-73.
19. Гребницький Г. М. Формування в учнів мовленнєвих умінь засобами фразеології. *Українська мова і література в школі*. 2001. №5. С. 5-8.
20. Гудима Н.В. Інноваційні технології навчання української мови та літературного читання в початковій школі: навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Друк-сервіс, 2018. 168 с.
21. Гудима Н.В. Особливості вивчення фразеологічних одиниць у початковій ланці навчання. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка* : збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів : у 3 т. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. Вип. 16. Т. 3. С. 142-143.
22. Гудима Н.В. Формування національної свідомості учнів початкових класів засобами фразеологізмів. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка ; Інститут педагогіки НАПН України [гол.ред. Лабунець В.М.]*. Вип. 22 (1-2017). Ч.2. Кам'янець-Подільський, 2017. С. 234-240.
23. Гудима Н.В. Фраземіка української мови як засіб формування національно-патріотичного виховання учнів початкової школи. *Педагогічна освіта: теорія і практика* : збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України ; гол. ред. Лабунець В.М. Вип. 27 (2-2019). Кам'янець-Подільський, 2019. С.362-368.
24. Гудима Н.В. Фразеологізми на уроках української мови як засіб формування національно-мовної особистості молодшого школяра. Нові стратегії розвитку початкової освіти в умовах євроінтеграції. *Матеріали Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція з міжнародною участю*. 16 травня 2018 р. Івано-Франківськ, 2018. С. 155.

25. Гудима Н.В., Мелекесцева Н.В. Тлумачний словник шкільної лексики (початкова школа). Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2018. 120 с.
26. Гудима Н.В., Мелекесцева Н., Ковальчук О. Готовність учителя початкової школи до формування в учнів емоційної грамотності на уроках мовно-літературної освітньої галузі засобами емоційного спілкування. Педагогічна освіта: теорія і практика : Зб. наук. пр. / КПНУ ім. І. Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Бахмат Н.]. Вип. 29 (2-2020). К. : Міленіум, 2020. С. 266-276.
27. Демський М. Т. Українські фраземи і особливості їх творення. Львів, 1994. 62 с.
28. Державний стандарт початкової освіти. *Учитель початкової школи*. 2018. №4. С. 40-42.
29. Захарійчук М. Українська мова та читання : підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. Українська мова. Київ : Грамота, 2020. 160 с.
30. Захарійчук М. Українська мова та читання : підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. Українська мова. Київ : Грамота, 2020. 160 с.
31. Захарійчук М. Українська мова та читання : підручник для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. Українська мова. Київ : Грамота, 2021. 160 с.
32. Коломійченко О.Г. Вивчення фразеологізмів у початковій школі. URL : https://journal.osnova.com.ua/article/11672-%D0%92%D0%B8%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D1%84%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%B7%D0%BC%D1%96%D0%B2_%D1%83_%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B9_%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D1%96
33. Кравченко Т. Розвиток пізнавальної активності і самостійності учнів на уроках української мови. *Початкова школа*. 2001. № 5. С. 12–15.

34. Крилаті вирази української літературної мови : На допомогу вчителю української мови. *Все для вчителя*. 2001. трав. (№ 14). (Дод.). С. 41–44.
35. Крилаті вирази української літературної мови : На допомогу вчителю української мови. *Все для вчителя*. 2000. № 24. (Дод.). С. 46–47.
36. Лобчук О., Ігнатенко Е. Робота з фразеологізмами на уроках української мови. *Початкова школа*. 2006. №4. С. 10-12.
37. Лунь Т. П. Увиразнення мовлення молодших школярів міфологемами. *Початкова школа*. 2003. № 3. С. 44-46.
38. Лунько Н. Н. Вживання фразеологізмів в усному і писемному мовленні школярів. *Початкова школа*. 2006. №2. С. 13-14.
39. Макаренко Ю.М. Фразеологізми як засіб розвитку комунікативного та образного мовлення молодших школярів. Альбом фразеологізмів. URL: <https://vseosvita.ua/library/frazeologizmi-ak-zasib-rozvitku-komunikativnogo-ta-obraznogo-movlenna-molodsih-skolariv-albom-frazeologizmiv-219748.html>
40. Мельник Л., Кушнарєва Т. Збагачення мовлення молодших школярів як важливе завдання роботи з фразеологізмами на уроках української мови. *Науковий потенціал дослідника: філологічні та методичні пошуки: зб. наук. праць викладачів і студентів*. Вип. 7. Суми: ТОВ „Видавничо-поліграфічне підприємство „Фабрика друку”, 2019. С. 282-286.
41. Одинцова Г. С. Цікаве мовознавство для молодших школярів. Київ : Наш час, 2006. 123 с.
42. Помирча С.В., Ябурова О.В. Використання мультимедійних технологій під час ознайомлення з фразеологізмами в початковій школі. *Молодий вчений*. № 9.2 (49.2). вересень, 2017.
43. Пономарьова К.І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови : посібник. Київ, 2019.
44. Роєнко Л.М. Вивчення фразеологізмів у початкових класах. URL : https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/5/visnuk_19.pdf

45. Романова Р. О. Роль фразеологізмів у збагаченні лексичного запасу школярів. *Початкова школа*. 1999. № 11. С. 9-12.
46. Савченко О.Я. Система міжпредметних завдань на уроках літературного читання. Київ : «КОНВІ ПРІНТ», 2020. 104 с.
47. Савченко О. Я. Сучасний урок у початкових класах. Київ : Магістр. 1997. 255 с.
48. Савченко О.Я. Українська мова та читання : підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 2. Київ : УОВЦ «Оріон», 2020. 160 с.
49. Совак Р. О. Етнокультурознавчий аспект змісту фразеологічних одиниць української мови. *Придніпровський науковий вісник*. 1998. №11. С. 42-48.
50. Соловець Л. О. Збагачення мовлення учнів фразеологізмами. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2003. №4. С. 44-49.
51. Соловець Л. О. Робота з фразеологізмами ввічливості. *Початкова школа*. 2000. № 3. С. 7-9.
52. Соловець Л.О. Робота над фразеологізмами як важливий засіб увиразнення мовлення в структурі мовної підготовки вчителя початкових класів (тези доповіді). Матер. наук.-практ. конф. «Психолого-педагогічні проблеми підготовки кадрів у системі ступеневої освіти». Київ, 1999. С. 272-278.
53. Соловець Л. О. Фразеологізми як засіб залучення школярів до витоків української культури. *Початкова школа*. 2001. № 3. С. 38-40.
54. Соловець Л. О. Фразеологізми як засіб залучення школярів до витоків української культури (продовження). *Початкова школа*. 2001. № 4. С. 26-28.
55. Соловець Л. О. Фразеологізми як засіб залучення школярів до витоків української культури (продовження). *Початкова школа*. 2001. № 5. С. 12-15.
56. Соловець Л. О. Фразеологізми як засіб формування культури спілкування школярів. *Початкова школа*. 2006. №6. С. 19-22.

57. Сучасна українська літературна мова : підручник / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін.; За ред. М. Я. Плющ. 5-те вид., стер. Київ : Вища школа, 2005. 430 с.
58. Сучасна українська мова / За ред. О. Д. Пономарьова. 2-е видання, перероблене. Київ : Либідь, 2001. 468 с.
59. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 1 - 2 клас. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf>
60. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3-4 клас. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2020/11/20/Savchenko.pdf>
61. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 3-4 клас. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2020/11/20/Shiyana.pdf>
62. Туранова П. Т. Збагачення мовлення учнів молодших класів українською фразеологією. *Розвиток творчих здібностей дітей засобами мовлення*. Випуск 11. Київ-Запоріжжя, 1998. С. 47-56.
63. Хорошковська О. Н. Мовне забезпечення комунікативної діяльності учнів у процесі формування усного українського мовлення. *Початкова школа*. 2006. 12. С. 38-43.
64. Шамова Р. Л. Робота над фразеологізмами ввічливості. *Початкова школа*. 1999. № 12. С. 15-18.
65. Шкльода В., Лунько Н. Вживання фразеологізмів в усному і писемному мовленні школярів. *Початкова школа*. 2006. №2. С. 13-14.